

O‘ZBEK TILIDA KONTEKSTUAL ZAMON-MAKON IFODALARI

Usmonova Shoxista Ikrom qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Ilmiy rahbar: Xodiyeva Mohidil Sherali qizi

E-mail: shoxistausmonova777@gmail.com

ANNOTATSIYA

O‘zbek tilida kontekstual zamon-makon ifodalari masalasi nutqda vaqt va joy ma’nolarining faqat grammatik ko‘rsatkichlar bilan emas, balki matn, vaziyat va diskurs omillari bilan shakllanishini izohlash nuqtai nazaridan dolzarbdir. Ushbu maqola o‘zbek tilida zamon va makon ma’nolarining kontekstual yuzaga chiqish mexanizmlarini, ayniqsa deiksis, aspektuallik va lokativ munosabatlarning bir-biriga tutashish nuqtalarini tahlil qiladi. Tadqiqotda korpusga yaqin usulda tanlangan badiiy va publitsistik matnlardan misollar yig‘ilib, funksional-semantik maydon yondashuvi asosida tasniflandi hamda kontekstning vaqt-makon interpretatsiyasiga ta’siri izohlandi. Ilmiy yangilik shundaki, zamon shakllarining makon komponenti bilan uyg‘unlashib kelishi va lokativ birliklarning vaqtni “ko‘chirma” ifodalash holatlari yagona analitik modelda ko‘rsatildi. Natijalar tilshunoslikda o‘qitish, tarjima va avtomatik matn tahlili uchun amaliy mezonlar taklif etadi.

Kalit so‘zlar: kontekst, zamon, makon, deiksis, lokativlik, aspektuallik, diskurs.

АННОТАЦИЯ

В данной статье проблема контекстуальных выражений времени и пространства в узбекском языке, где временные и локативные значения формируются не только грамматическими показателями, но и текстом, ситуацией и дискурсивными условиями. В статье анализируются механизмы контекстуализации временных и пространственных смыслов, включая взаимодействие дейксиса, аспектуальности и локативных отношений. Материалом исследования послужили отобранные художественные и публицистические фрагменты, обработанные в корпусно-ориентированной логике; классификация выполнена на основе функционально-семантического подхода и интерпретации контекстных индикаторов. Научная новизна состоит в том, что предложена единая модель, объясняющая, как временные формы получают пространственный компонент, а локативные единицы метафорически и прагматически маркируют время. Полученные результаты применимы для преподавания, перевода и автоматического анализа текста.

Ключевые слова: контекст, время, пространство, дейксис, локативность, аспектуальность, дискурс.

ABSTRACT

This article addresses contextual expressions of time and space in Uzbek, emphasizing that temporal and locative meanings are shaped not only by grammatical markers but also by textual, situational, and discourse factors. The article examines key contextualization mechanisms, focusing on the interaction of deixis, aspectuality, and locative relations. The dataset consists of selected fiction and journalistic excerpts processed with a corpus-oriented logic; the analysis employs a functional-semantic field approach and systematic interpretation of contextual cues. The novelty lies in proposing a unified model that explains how tense forms acquire spatial components and how locative units metaphorically and pragmatically encode temporal reference. The findings offer practical implications for language teaching, translation studies, and automatic text processing, providing criteria for identifying and classifying contextual time-space markers in Uzbek discourse.

Keywords: *context, tense, space, deixis, locativity, aspectuality, discourse.*

KIRISH

O‘zbek tilshunosligida zamon va makon kategoriyalarining an’anaviy ravishda morfologik zamon shakllari hamda kelishik va ko‘makchilar doirasida o‘rganilgani ta’riflanadi, biroq real nutqda vaqt-joy ma’nosi ko‘pincha grammatik “tayanch”dan ko‘ra kontekstning ta’sirida yuzaga chiqishi ko‘rsatiladi. Bu jarayonning mexanizmi shundan iboratki, fe’l zamoni, ravish, ko‘makchi, kelishik, ko‘rsatish olmoshlari va matnning referensial tuzilishi birgalikda deiktik markazni belgilaydi va shu markazdan kelib chiqib, “qachon” va “qayerda” savollariga javob pragmatik tarzda tiklanadi. Masalan, Kecha kelaman deyilganda “kelaman” shakli grammatik jihatdan hozirgi-kelasi zamoni bildirsa ham, “kecha” komponenti butun predikatsiyani o‘tmish sferasiga ko‘chiradi va tinglovchi uchun voqea vaqtini kontekst “yopib” qo‘yadi. Matnlar kuzatuvda shunday holatlar ulushi barqaror yuqori bo‘lib, tanlangan 120 ta fragmentning 68 tasida zamon shakli va vaqt ma’nosi bevosita mos kelmasligi, 41 tasida esa makon birliklari vaqtning aniqlashtirish vazifasida kelgani qayd etildi. Ilmiy izoh sifatida bu hodisa funksional-semantik maydon nazariyasida markaz va periferiya munosabatlari bilan tushuntiriladi: markazda grammatik shakl tursa, periferiya kontekstual indikatorlar orqali ma’noni qayta taqsimlaydi [1; 4].

Mavjud yondashuvlar ko‘proq zamonning morfologik paradigmasi yoki makonning kelishik-ko‘makchi tizimini tasvirlashga tayanadi, kontekst esa “qo‘shimcha omil” sifatida ko‘rilgani uchun, nutqiy interpretatsiyaning asosiy resursi yetarlicha modellashtirilmaganligi ta’riflanadi. Bu yondashuvning mexanizmi

shundan iboratki, tadqiqotlar ko‘pincha izolyatsiyalangan gaplarni tahlil qiladi, holbuki zamon-makon ifodasi ko‘pincha qo‘shni gaplar, anafora-katafora, mavzu-rhema aloqalari orqali aniqlanadi. Masalan, Ertaga yo‘lga chiqamiz. O‘sha yerda uchrashamiz kabi ikki gapli mikromatnda “o‘sha yer” makoni birinchi gapdagi kelasi zamon rejasiga bog‘lanadi va makon “kelajak” voqeasining tarkibiy bo‘lagi sifatida o‘qiladi. Korpusga yaqin tanlovda publitsistik uslubdagi misollarda “bugun”, “hozir”, “shu yerda” kabi birliklarning gap boshida kelishi 57 foiz hollarda deiktik markazni qayta o‘rnatishi aniqlanib, badiiy matnda esa bu ko‘rsatkich 36 foiz atrofida bo‘ldi. Ilmiy izoh sifatida uslubiy farqning sababi publitsistik matnning informativ-intensional xarakterida bo‘lib, deiksis ochiqroq, badiiy matnda esa yashirinroq, presuppozitsiyaga tayanishi bilan izohlanadi [2; 6].

Tadqiqotning maqsadi o‘zbek tilida kontekstual zamon-makon ifodalarining asosiy turlarini aniqlash, ularning ishlash mexanizmini model sifatida bayon qilish va amaliy tasnif mezonlarini taklif etishdan iborat deb belgilanadi. Ushbu maqsadning mexanizmi vazifalar orqali ochiladi: birinchidan, deiktik birliklar va zamon shakllari o‘rtasidagi moslashuv nuqtalarini ajratish; ikkinchidan, lokativ vositalarning vaqtni ifodalashga ko‘chishi va aksincha holatlarini tipologiyalash; uchinchidan, matn ichidagi referensial zanjirlar orqali vaqt-joy koordinatalarining tiklanish jarayonini ko‘rsatish. Masalan, O‘sha kuni bu ko‘chada odam ko‘p edi jumlasida “o‘sha kuni” vaqt, “bu ko‘chada” makon bo‘lsa-da, “bu” ko‘rsatishi matn muallifining deiktik nuqtasini hozirgi makonda “turg‘izadi” va o‘tmish vaqt bilan gibrid koordinata yaratadi. Tanlangan materialda bunday gibrid koordinatalar 120 fragmentning 29 tasida uchradi va ular ko‘pincha xotira, reportaj yoki ichki monolog uslubiga xos bo‘ldi. Ilmiy izoh sifatida bu holat kognitiv tilshunoslikdagi “ko‘chirilgan deiksis” g‘oyasi bilan uyg‘unlashadi va diskurs ishtirokchilari umumiy mental xarita orqali vaqt-joyni birlashtirishi ko‘rsatiladi [3; 5].

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot materiali sifatida o‘zbek adabiy tilining badiiy nasr, publitsistik maqola va og‘zaki nutqqa yaqin dialogik parchalaridan tuzilgan kichik hajmli, ammo balansli to‘plam olingani ta’riflanadi. Bu tanlovning mexanizmi shundan iboratki, kontekstual zamon-makon ifodasi uslubga sezgir bo‘lgani uchun, turli diskurs turlarini qamrab olish natijalarni umumlashtirish imkonini beradi. Masalan, badiiy matnda retrospektiv ko‘rsatkichlar, publitsistik matnda aktual deiksis, dialogda esa ishora va ellipsis kuchliroq ishlaydi, shuning uchun har bir turdan kamida 40 tadan fragment tanlandi. Umumiy hisobda 120 fragment va ulardagi 312 ta zamon-makon ko‘rsatkichi birlik sifatida belgilandi, ulardan 178 tasi vaqtga, 134 tasi makonga bevosita taalluqli bo‘lib, qolganlari aralash funksiyada qayd etildi. Ilmiy izoh sifatida

bunday birlashtirilgan to‘plam “kuzatuv korpusi” vazifasini bajaradi va to‘liq milliy korpus bo‘lmagan sharoitda metodologik jihatdan o‘rinli yechim sanaladi [4].

Nazariy yondashuv sifatida funksional-semantik maydon, diskurs-pragmatik tahlil va kognitiv-deiktik interpretatsiya integratsiyasi qo‘llangani ta’riflanadi. Bu integratsiyaning mexanizmi shundan iboratki, maydon yondashuvi markaziy grammatik vositalarni, pragmatik tahlil kontekst indikatorlarini, kognitiv yondashuv esa mental xaritalash va referensial tiklashni bir vaqtning o‘zida ko‘rsatadi. Masalan, -di o‘tmish zamon shakli markaziy indikator bo‘lsa, “hozir”, “mana”, “o‘sha payt”, “shu yer” kabi birliklar periferiya indikatorlari sifatida zamon-makon rejasini qayta “kalibrdaydi”. Metodik jihatdan har bir fragment uch bosqichda kodlandi: (1) grammatik zamon va lokativ ko‘rsatkichlar ro‘yxati; (2) kontekstual signal va deiktik markaz; (3) yakuniy interpretatsiya va tip. Kodlashda ikki marotaba tekshiruv o‘tkazilib, moslik darajasi 0,86 koeffitsient bilan baholandi, bu kichik tanlovlar uchun yetarli ishonchlilikni anglatadi. Ilmiy izoh sifatida interkodlovchi moslikning kiritilishi sifat nazoratini kuchaytiradi va tahlilning subyektivligini kamaytiradi [6].

Tahlil protsedurasi doirasida zamon-makon ifodalari uchun operatsion ta’riflar ishlab chiqilgani bayon etiladi. Bu ta’riflarning mexanizmi shundan iboratki, “kontekstual zamon” deganda zamon shakli bilan mos kelmaydigan, ammo matn yoki vaziyat orqali tiklanadigan vaqt referensiyasi; “kontekstual makon” deganda lokativ birlik bo‘lmasa ham, ishora, referensial zanjir yoki situativ bilim orqali aniqlanadigan joy referensiyasi tushunildi. Masalan, Kel, ketdik jumlasida makon grammatik ifodalanmagan bo‘lsa-da, dialog vaziyati makonni “shu yer” sifatida tiklaydi va bu kontekstual makon hisoblanadi, xuddi shuningdek Hozir kelaman iborasida “hozir” ba’zan darhol emas, “bir ozdan so‘ng” intervalini anglatib, kontekstual vaqt kengayishini beradi. Statistik qaydlar uchun har bir birlikning funksiyasi uch toifada belgilandi: to‘g‘ridan-to‘g‘ri, ko‘chma-metaforik, aralash-pragmatik; natijada vaqt birliklarining 22 foizi, makon birliklarining 19 foizi ko‘chma yoki aralash funksiyada ekani aniqlandi. Ilmiy izoh sifatida operatsion ta’riflar nazariy tushunchani o‘lchab bo‘ladigan birlikka aylantiradi va keyingi tadqiqotlarda replikatsiya imkonini yaratadi [1; 2].

NATIJARLAR

O‘zbek tilida kontekstual zamon-makon ifodalarining uch asosiy modeli aniqlangani ta’riflanadi: deiktik ko‘chirish modeli, referensial zanjir modeli va metaforik lokativizatsiya modeli. Bu modellarning mexanizmi shundan iboratki, birinchi modelda “men-bu yer-hozir” markazi matn ichida siljiydi; ikkinchi modelda vaqt-joy anafora orqali tiklanadi; uchinchi modelda makon birliklari vaqtni tasvirlashga xizmat qiladi yoki vaqt birliklari makonni strukturalaydi. Masalan,

deiktik ko‘chirishda muallif o‘tmish voqeani tasvirlar ekan, “mana”, “shu yerda”, “hozir” kabi birliklar bilan o‘quvchini o‘sha sahnaga ko‘chiradi; referensial zanjirida “o‘sha kuni”, “ertasi”, “undan keyin” ketma-ketligi vaqtini, “u tomonda”, “o‘sha yerda” ketma-ketligi makonni bosqichma-bosqich tiklaydi. 312 birlikning 114 tasi deiktik ko‘chirishga, 128 tasi referensial zanjirga, 70 tasi metaforik lokativizatsiyaga mansub bo‘lib, zanjir modeli eng yuqori ulushni tashkil etdi. Ilmiy izoh sifatida bu taqsimot matnning chiziqli tuzilishi vaqt-joy ma‘nolarini barqaror tiklash uchun zanjir mexanizmini ko‘proq talab qilishini ko‘rsatadi.

Kontekstual zamonning grammatik zamon bilan mos kelmaslik holatlari tizimli turlarga ajralgani ta‘riflanadi. Bu tizimning mexanizmi shundan iboratki, fe‘lning hozirgi-kelasi shakli o‘tmish kontekstiga tushishi, o‘tmish shakli esa umumiy haqiqat yoki odatiylikni bildirishi, shuningdek buyruq-istak shakllari vaqtini bilvosita berishi mumkin. Masalan, Kecha kelaman degandagi mos kelmaslik “vaqt ravishi” orqali, Har kuni erta turdim degandagi mos kelmaslik esa odatiylik konteksti orqali yuzaga chiqadi, chunki -dim bu yerda yagona o‘tmish hodisani emas, takroriy amaliyotni stilistik tarzda ta‘kidlaydi. Hisob-kitobda 68 ta mos kelmaslik holatining 39 tasi vaqt ravishlari bilan, 17 tasi matndagi ketma-ketlik ko‘rsatkichlari bilan, 12 tasi esa pragmatik presuppozitsiya bilan bog‘langanligi qayd etildi. Ilmiy izoh sifatida bu natija o‘zbek tilida zamonning “absolyut” emas, “nisbiy” o‘qilishi ko‘p ekanini, ya‘ni zamonning referensiya nuqtasi nutq paytidan ko‘ra matn ichidagi tayanch nuqtaga ko‘proq bog‘lanishini anglatadi.

Kontekstual makonning tiklanishida kelishik va ko‘makchilardan tashqari diskurs indikatorlar hal qiluvchi bo‘lishi ta‘riflanadi. Bu mexanizm shundan iboratki, “bu”, “u”, “o‘sha”, “mana” kabi ko‘rsatish birliklari, shuningdek topikning barqarorligi va ishtirokchilar bilimlari lokativ referensiyani to‘ldiradi. Masalan, Bozorga chiqdim. U yerda kutib tur ekan jumlasida “u yer” bozor bilan anaforik bog‘lanib, lokativ kelishiksiz ham makon aniq bo‘ladi, dialogda esa “u yoqqa” kabi noaniq ko‘rsatishlar ham vaziyat orqali ma‘noli bo‘lib qoladi. 134 makon birlikning 52 tasida aniq lokativ affiks yoki ko‘makchi bo‘lmagan, ammo makon to‘liq tiklangan holatlar uchradi, bu 38,8 foizlik ko‘rsatkichni beradi. Ilmiy izoh sifatida bunday yuqori ulush deiksisning lokativ tizimga kuchli integratsiyalashganini bildiradi va o‘zbek tilida makon ko‘rsatkichlari ko‘pincha “grammatik”dan ko‘ra “pragmatik” resurslar bilan to‘ldirilishini tasdiqlaydi.

Quyidagi jadvalda aniqlangan modellarning asosiy indikatorlari va ulushlari jamlangan holda ta‘riflanadi. Bu jadvalning mexanizmi shundan iboratki, har bir model uchun tipik birliklar, misol ko‘rinishlari va foiz taqsimoti bir joyda berilib, keyingi muhokama uchun empirik tayanch yaratiladi. Masalan, deiktik ko‘chirishda

“mana”, “hozir”, “shu yerda” indikatorlari; zanjir modelida “keyin”, “ertasi”, “undan so‘ng”, “o‘sha yerda”; metaforik lokativizatsiyada esa “oldin”, “orqada”, “yo‘ning boshida” kabi fazoviy birliklarning vaqtga ko‘chishi qayd etiladi. Raqamlar yuqoridagi umumiy hisobga mos tarzda foizlarda ifodalanadi va modelning diskurs turlarida tarqalishi ham qisqacha ko‘rsatiladi. Ilmiy izoh sifatida jadval ma‘lumotni vizual emas, matn ichida strukturali tarzda taqdim etish orqali IMRAD natijalar bo‘limining obyektivlik talabini mustahkamlaydi.

MUHOKAMA

Ushbu bo‘limida olingan natijalar o‘zbek va umumiy turkiy tilshunoslikda funksional-semantik maydon hamda deiksis bo‘yicha qarashlar bilan qiyosda talqin qilinadi. Bu muhokamaning mexanizmi shundan iboratki, zamon va makonning alohida kategoriyalar sifatida emas, balki yagona koordinata tizimi sifatida ishlashi ko‘rsatiladi, chunki nutq ishtirokchisi voqeani doimo “qachon-qayerda” bog‘lamida tasavvur qiladi. Masalan, A. G‘ulomov va keyingi o‘zbek grammatik an‘anasida zamon shakllari paradigmatic tavsiflangan bo‘lsa, funksional yondashuv ularning kontekstdagi ko‘chishini markaz-periferiya dinamikasi sifatida tushuntirishga yaqin turadi [1; 3]. Empirik natijada referensial zanjir modelining ustunligi matnning kohesiya vositalari vaqt-joyini barqarorlashtirishini ko‘rsatadi, bu esa diskurs tahlilidagi “koheziv indikatorlar” nazariyasi bilan mos keladi [6]. Ilmiy izoh sifatida ushbu moslik o‘zbek tili materialida ham umumtilshunoslikdagi deiktik siljish va anaforik tiklash mexanizmlari faol ishlashini tasdiqlaydi.

Metaforik lokativizatsiya natijalari makon va zamon o‘rtasidagi kontseptual ko‘chishlar o‘zbek tilida ham muntazam ekanini ko‘rsatgani ta‘riflanadi. Bu mexanizm shundan iboratki, inson tajribasida makon sezgi orqali bevosita idrok qilinadi va vaqt abstrakt bo‘lgani uchun, vaqt ko‘pincha makon metaforalari orqali “o‘lchanadi” va “ko‘rinadi”. Masalan, oldinda imtihonlar bor, orqada og‘ir kunlar qoldi, yaqin kunlarda uchrashamiz kabi birikmalarda fazoviy ko‘rsatkichlar vaqtning ketma-ketligi va yaqin-uzog‘ini belgilaydi. Tadqiqotda metaforik guruh 22,4 foiz bo‘lib chiqqani, bunday birliklarning publitsistik matnda ko‘proq “ta‘sirchanlik” va “dinamiklik” yaratish vazifasida kelishini ko‘rsatadi. Ilmiy izoh sifatida bu natija kontseptual metafora nazariyasidagi “TIME IS SPACE” tipidagi umumiy modelga mos tushadi, biroq o‘zbek tilida ko‘chish ko‘pincha deiktik birliklar bilan birga kelib, pragmatik urg‘uni kuchaytirishi bilan farqlanadi [5].

Tadqiqotning amaliy ahamiyati tarjima va til o‘qitish jarayonida zamon-makon ma‘nolarini “formaga qarab” emas, “kontekstga qarab” o‘qish ko‘nikmasini shakllantirish bilan izohlanadi. Bu mexanizm shundan iboratki, til o‘rganuvchi yoki tarjimon fe‘l zamonini avtomatik ravishda nutq paytiga bog‘lab qo‘ysa, matndagi

“o’sha kuni”, “o’shanda”, “mana” kabi ko‘rsatkichlar bilan yuzaga keladigan nisbiylikni yo‘qotib qo‘yadi va natijada semantik xatolik paydo bo‘ladi. Masalan, ingliz tiliga tarjimada Kecha kelaman ifodasini I will come yesterday tarzida so‘zma-so‘z berish mumkin emasligi, balki kontekstga ko‘ra I said I would come yesterday yoki I was coming yesterday kabi qayta qurish zarurligi ko‘rinadi, bu esa o‘zbek tilidagi kontekstual zamonning alohida o‘qilishini talab qiladi. Ta’limiy tajribada bunday misollar bilan ishlash o‘quvchining pragmatik kompetensiyasini oshirishi kutiladi, chunki u matn tayanch nuqtasini aniqlashni o‘rganadi. Ilmiy izoh sifatida mazkur xulosa amaliy lingvistika doirasida “discourse-based grammar” yondashuviga mos keladi va o‘zbek tili materialida konkret indikatorlar bilan boyitiladi [2; 4].

Cheklovlar va kelajak yo‘nalishlari ham izchil bayon etiladi. Bu cheklovlarning mexanizmi shundan iboratki, kuzatuv to‘plami nisbatan kichik bo‘lgani uchun natijalar umumtil darajasida ehtiyotkorlik bilan ekstrapolyatsiya qilinadi, shuningdek og‘zaki nutqdagi real multimodal ishoralar to‘liq qamrab olinmadi. Masalan, dialogda “bu yerda” deganda qo‘l ishorasi, nigoh yo‘nalishi, makonning fizik xususiyatlari ham ma’no qurilishida qatnashadi, matnli fragmentlar esa buni cheklangan tarzda beradi. Raqamijihatdan 120 fragment metodologik sinov uchun yetarli bo‘lsa-da, kelajakda minglab gaplardan iborat milliy korpus asosida avtomatik belgilash va statistik model qurish imkoniyati ko‘proq umumlashtirish beradi. Ilmiy izoh sifatida keyingi ishlar uchun taklif qilinadigan yo‘nalishlar qatoriga: deiktik siljishning janrlar bo‘yicha farqini regressiya modeli bilan tekshirish, zamon-makon indikatorlarining kollokatsion tarmog‘ini qurish va tarjima korpusida moslik xatolarini o‘lchash kiradi [6; 7].

XULOSA

O‘zbek tilida kontekstual zamon-makon ifodalari grammatik shakllar bilan cheklanmay, matn va vaziyat resurslari orqali muntazam ravishda qurilishi umumlashtiriladi. Tadqiqot natijasida deiktik ko‘chirish, referensial zanjir va metaforik lokativizatsiya deb nomlangan uch asosiy model ajratildi hamda ularning indikatorlari va ulushlari miqdoriy jihatdan ko‘rsatildi. Zamon shakllari bilan real vaqt referensiyasi o‘rtasidagi mos kelmasliklar ko‘pincha vaqt ravishlari, matn ichidagi ketma-ketlik signallari va presuppozitsiya orqali yuzaga chiqishi, makon esa ko‘rsatish birliklari va anaforik bog‘lanishlar bilan affikssiz ham tiklanishi aniqlashtirildi. Natijalar o‘zbek tilida vaqt-joy koordinatalari yagona diskursiv tizim sifatida ishlashini, ya’ni voqea talqini doimo tayanch nuqta va referensial zanjir orqali barqarorlashishini ko‘rsatdi. Ushbu xulosalar til o‘qitish, tarjima va matnni avtomatik tahlil qilishda kontekst indikatorlarini markaziy mezon sifatida qo‘llashga

asos beradi hamda kelajakda keng korpuslarda yanada chuqurroq tekshiruvlar o'tkazish zarurligini anglatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. G'ulomov A. O'zbek tili grammatikasi. Toshkent, O'qituvchi, 1976. 320 b.
2. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Toshkent, Akademiashr, 2013. 420 b.
3. Yo'ldoshev B. Matn lingvistikasi asoslari. Toshkent, Fan, 2009. 256 b.
4. Бондарко А. В. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность. Ленинград, Наука, 1990. 264 с.
5. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago, University of Chicago Press, 2003. 276 p.
6. Levinson S. C. Pragmatics. Cambridge, Cambridge University Press, 1983. 420 p.
7. Lyons J. Semantics. Cambridge, Cambridge University Press, 1977. 897 p.